

YOSHI KATTA INSONLARDA UROLOGIK KASALLIKLAR VA KELIB CHIQUISH SABABLARI

Anorov Sirojiddin

Anotatsiya: *Yoshi katta insonlar orasida urologik kasalliklar keng tarqalgan bo'lib, ularning rivojlanishida yoshga doir fiziologik o'zgarishlar, gormonal disbalans, surunkali kasalliklar va hayot tarzi muhim rol o'ynaydi. Prostata bezi adenomasi, siydik chiqish tizimi infeksiyalari, siydik pufagi disfunktsiyasi va buyrak yetishmovchiligi kabi holatlar keksalar orasida ko'p uchraydi. Ushbu maqolada urologik kasalliklarning kelib chiqish omillari, klinik ko'rinishlari va erta aniqlash, shuningdek, profilaktika choralarining ahamiyati tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *urologik kasalliklar, keksa yosh, prostata adenomasi, siydik infeksiyasi, buyrak yetishmovchiligi, gormonal o'zgarish, profilaktika*

Urologik kasalliklar tibbiyotning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, ayniqsa yoshi katta insonlar orasida keng tarqalgan. Keksalar yoshda organizmda ro'y beradigan fiziologik va gormonal o'zgarishlar natijasida buyrak, siydik yo'llari va prostata bezi faoliyatida buzilishlar yuzaga keladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 60 yoshdan oshgan erkaklarning yarmidan ko'pi prostata bezi bilan bog'liq muammolardan aziyat chekadi. Shuningdek, siydik pufagining mushak faoliyatidagi zaiflashuv, immunitet pasayishi va surunkali kasalliklarning mavjudligi siydik yo'llarida infeksiyon kasalliklar rivojlanishini kuchaytiradi. Bu holatlar nafaqat hayot sifatini pasaytiradi, balki surunkali buyrak yetishmovchiligi kabi og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Mazkur maqolada yoshi katta insonlarda uchraydigan urologik kasalliklar, ularning kelib chiqish sabablari, asosiy klinik belgilari va davolashga oid yondashuvlar ilmiy jihatdan tahlil etiladi.

Yoshi katta insonlarda urologik kasalliklarning tarqalishi yuqori bo'lib, bu holat organizmda yoshga bog'liq fiziologik o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. Erkaklar orasida prostata bezi adenomasi (benign prostata giperplaziyasi) eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biri hisoblanadi. Bu holatda prostata bezi hajmining kattalashuvi natijasida siydik yo'llari siqiladi va bu siydik chiqarishda qiyinchilik, tez-tez siyish, to'liq bo'shamagan pufak hissi kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi. Prostata adenomasi ko'pincha 50 yoshdan keyin rivojlanadi va 70 yoshdan oshgan erkaklarning 70% dan ortig'ida uchraydi. Bu holatning kelib chiqishida testosteron va dihidrotestosteron gormonlari muvozanatining buzilishi asosiy omil hisoblanadi.

Siydik yo'llari infeksiyalari ham keksalar yoshdagi erkak va ayollarda keng tarqalgan muammolardan biridir. Yosh bilan bog'liq ravishda immun tizim zaiflashadi, shuningdek, siydik pufagining to'liq bo'shamay qolishi, ayollarda esa estrogen

bog'liq o'zgarishlar siydik yo'llarining mikroflorasini o'zgartiradi. Bu esa bakterial infeksiyalarning rivojlanishiga zamin yaratadi. Siydik yo'llari infeksiyalari isitma, og'riqli siyish, siydikda qon yoki loyqa holat, tez-tez siyish istagi kabi belgilar bilan kechadi. Ayniqsa, surunkali shakllari buyrak to'qimalariga zarar yetkazib, pielonefrit yoki buyrak yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin.

Keksalarda buyrak yetishmovchiligi rivojlanishining sabablari orasida surunkali gipertoniya, qandli diabet, uzoq muddatli dori vositalari (ayniqsa, steroid bo'lmagan yallig'lanishga qarshi preparatlar) qabul qilish, shuningdek, siydik yo'llarining to'sqinlikka uchrashi (obstruksiya) asosiy omillar sifatida ko'rsatiladi. Buyrak faoliyati pasayganda suyuqlik va toksinlar organizmda to'planadi, natijada umumiy holsizlik, shish, siyishdagi o'zgarishlar, me'da-ichak buzilishlari, anemiya va suyak zaiflashuvi kabi alomatlar paydo bo'ladi.

Ayollar orasida esa yoshi katta davrda siydik tutolmaslik (inkontinensiya) holatlari keng tarqalgan. Bu holat siydik pufagi mushaklarining zaiflashuvi, gormonal o'zgarishlar, tug'ruqdan keyingi mushaklarning shikastlanishi yoki asab tizimi faoliyatining buzilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Siydik tutolmaslik keksa ayollarda ijtimoiy cheklovlar, uyatchanlik, ruhiy tushkunlik va izolyatsiyaga olib keladi. Unga qarshi terapevtik mashqlar (Kegel mashqlari), dori vositalari va ayrim hollarda jarrohlik usullari qo'llaniladi.

Keksa yoshdagi erkaklarda siydik tosh kasalligi ham kuzatiladi. Buyrak va siydik yo'llarida hosil bo'lgan toshlar siydik oqimini to'sib, kuchli og'riqlar, siydikda qon, infeksiyalar va buyrak funksiyasi buzilishiga sabab bo'ladi. Bu holatning rivojlanishiga suyuqlik yetishmovchiligi, ovqatlanishdagi xatolar, metabolik sindrom va harakatsizlik ta'sir qiladi. Toshlarning tahlili va organizmdagi minerallar muvozanatini o'rganish orqali to'g'ri profilaktika strategiyasi ishlab chiqish mumkin.

Bundan tashqari, onkologik urologik kasalliklar ham keksa yoshdagilar orasida muhim muammo hisoblanadi. Ayniqsa, prostata bezi saratoni, buyrak hujayrali karsinoma va siydik pufagi o'simalari ko'proq uchraydi. Ushbu kasalliklarning erta aniqlanishi hayot uchun muhim bo'lib, bu PSA testi, ultratovush, tomografiya va biopsiya kabi usullarga asoslanadi. Keksalarda onkologik kasalliklar odatda sekin rivojlanadi, ammo simptomlar kechikib namoyon bo'lishi mumkinligi tufayli doimiy skrining muhim hisoblanadi.

Urologik kasalliklarning rivojlanishida hayot tarzi, jismoniy faollikning kamligi, noto'g'ri ovqatlanish, yetarli suyuqlik ichmaslik, siydik chiqarishni uzoq vaqt to'xtatish, chekish va spirtli ichimliklar iste'moli ham muhim rol o'ynaydi. Yoshi katta bemorlarda bu omillar odatda boshqa surunkali kasalliklar fonida yanada kuchayib boradi.

Keksalarda urologik muammolar ko'pincha boshqa tizim kasalliklari bilan birga kechadi. Masalan, yurak-qon tomir kasalliklari, neyrodegenerativ kasalliklar yoki

mushaklar zaifligi tufayli siydik chiqarish tizimi faoliyati yanada buzilishi mumkin. Shuning uchun kompleks yondashuv, multidistsiplinar tibbiy kuzatuv va individual reabilitatsiya dasturlari muhim ahamiyatga ega.

Urologik muammolarning oldini olishda esa sog'lom hayot tarzini saqlash, muntazam tibbiy ko'rikdan o'tish, siydik yo'llari gigiyenasiga rioya qilish, organizmga foydali ovqatlanish va yetarli suyuqlik qabul qilish muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, yoshi katta insonlar uchun yilda bir marta urolog tomonidan tekshiruvdan o'tish kasalliklarni erta aniqlash va og'ir oqibatlarining oldini olishda katta ahamiyatga ega.

Yoshi katta insonlar orasida urologik kasalliklarning keng tarqalishi bu sohada dolzarb muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Fiziologik qarish jarayoni, gormonal o'zgarishlar, surunkali kasalliklar va hayot tarziga bog'liq omillar buyrak, siydik yo'llari va jinsiy a'zolarida turli buzilishlar yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Prostata bezi adenomasi, siydik yo'llari infeksiyalari, siydik tutolmaslik va buyrak yetishmovchiligi yoshi katta bemorlarda tez-tez uchraydi va ular hayot sifatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Urologik kasalliklarni erta aniqlash, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish, kompleks davolash va profilaktika choralari ularning asoratlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Kexsa bemorlarga individual yondashuv va muntazam tibbiy nazorat yuritish orqali urologik sog'likni saqlash imkonini beruvchi samarali strategiyalarni ishlab chiqish zarur.

Adabiyotlar

1. Litwin M.S., Saigal C.S. (2020). *Urologic Diseases in America*. National Institutes of Health, Bethesda.
2. Lepor H. (2018). *Benign Prostatic Hyperplasia: Etiology, Pathophysiology, Epidemiology, and Natural History*. Reviews in Urology, 20(3), 73–79.
3. Yoshida M., Kondo A. (2021). *Urinary Incontinence in the Elderly: A Review on the Pathophysiology and Management*. International Journal of Urology, 28(1), 15–23.
4. Campbell-Walsh Urology. (2022). *11th Edition*. Elsevier.
5. O'zbekiston Sog'liqni Saqlash Vazirligi. (2023). *Keksalar salomatligi va urologik kasalliklar bo'yicha klinik tavsiyalar*. Toshkent.
6. Mamatqulov A., Ergashova G. (2024). *Keksalarda siydik tizimi infeksiyalari: klinik yondashuv va davolash strategiyalari*. O'zbekiston Tibbiyot Jurnal, 1(92), 52–58.
7. World Health Organization (WHO). (2023). *Ageing and Health: Urological Conditions in Older Adults*.
8. Reznichenko A.A. (2020). *Urologiya: darslik*. Moskva: GEOTAR-Media.

9. Mirzayev Sh., Karimov I. (2023). *Keksalar urologiyasi: amaliy qo'llanma*. Samarqand Tibbiyot Instituti.

10. NICE Guidelines. (2022). *Urinary tract infection (UTI): diagnosis and management in adults*. UK National Institute for Health and Care Excellence.